

Sygn. akt I NSNc 461/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 września 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Księżak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Janusz Niczyporuk

Mariusz Grzegorz Wilczyński (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Bank Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. (którego następcą prawnym jest [...] Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w W.

przeciwko E. J.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 27 września 2022 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego

od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, wydanego przez Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie 16 listopada 2011 r.

sygn. akt I Nc 692/11

I. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu Lublin – Zachód w Lublinie;

II. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną.

UZASADNIENIE

Pozwem z 2 września 2011 r. Bank1 Spółka Akcyjna z siedzibą w W. (od 23 września 2011 r. – Bank Spółka Akcyjna z siedzibą w W., którego następcą prawnym jest [...] Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w W.; dalej: „powód”), wniósł o wydanie nakazu w postępowaniu nakazowym i zasądzenie od pozwanego E. J. kwoty 30 369,43 zł wraz z odsetkami umownymi według oprocentowania określonego w umowie, wynoszącego 59,75% w stosunku rocznym od kwoty 8138,26 zł – za okres od 30 sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty.

Uzasadniając swoje roszczenie powód podał, że zobowiązanie pozwanego wynika z czynności bankowej – umowy kredytu gotówkowego nr [...] zawartej 30 listopada 2005 r. Wobec niewywiązywania się E. J. ze zobowiązań powód wystawił wyciąg z ksiąg bankowych. Pomimo wezwania do dobrowolnego zaspokojenia wymagalnego roszczenia, E. J. do dnia złożenia pozwu nie spełnił swojego zobowiązania.

Nakazem zapłaty z 16 listopada 2011 r., I Nc 692/11, wydanym w postępowaniu upominawczym, Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie nakazał pozwanemu E. J., aby w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłacił powodowi Bank Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 30 369,43 zł z odsetkami umownymi wynoszącymi 59,75% w skali roku od kwoty 8138,26 zł – za okres od 30 sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty, oraz kwotę 2796,75 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 2417 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, albo w tym terminie wniósł sprzeciw.

Sąd Rejonowy ustalił, że 30 listopada 2005 r. E. J. zawarł z Bank1 Spółką Akcyjną z siedzibą w W. umowę kredytu gotówkowego nr [...]. W ramach zawartej umowy Bank udzielił E. J. pożyczki w kwocie 9089,15 zł na okres do 30 listopada 2008 r. Pożyczkobiorca upoważnił Bank do pomniejszenia kwoty pożyczki o opłatę przygotowawczą w kwocie 772,58 zł, opłatę za ochronę ubezpieczeniową w kwocie 814,75 zł oraz o prowizję w kwocie 1,82 zł. Pożyczkobiorca otrzymał do dyspozycji kwotę 7500 zł. Oprocentowanie nominalne pożyczki wynosiło 20,9% w stosunku rocznym i było stałe w okresie obowiązywania umowy. Kwota naliczanych odsetek od udzielonej pożyczki wynosiła 3221,77 zł. Odsetki miały być naliczane od

rzeczywistego zadłużenia z tytułu pożyczki pozostającej do spłaty. Pożyczka miała zostać spłacona w 36 miesięcznych ratach, płatnych do 30. dnia każdego miesiąca, począwszy od 30 grudnia 2005 r. W umowie przewidziano, że pożyczka podlega przepisom ustawy z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim. W rozumieniu art. 7 ust. 1 i 2 wskazanej ustawy całkowity koszt pożyczki wynosił 4810,92 zł, a rzeczywista roczna stopa oprocentowania wynosiła 42,11%.

Według § 3 ust. 4 umowy pożyczki za okres opóźnienia w spłacie raty lub jej części Bank nalicza odsetki od zadłużenia przeterminowanego według stopy 59,75% w stosunku rocznym.

Pismem z 27 maja 2011 r., zatytułowanym „Wezwanie zapłaty”, Bank wezwał E. J. do zapłaty kwoty 29 140,29 zł, według stanu zadłużenia na 27 maja 2011 r. – w terminie 3 dni od dnia odbioru wezwania, na wskazany w jego treści numer rachunku bankowego, pod groźbą wyegzekwowania długu z wykorzystaniem przymusu państwowego. E. J. odebrał wezwanie 3 czerwca 2011 r.

29 sierpnia 2011 r. Bank1 Spółka Akcyjna z siedzibą w W. wystawiła wyciąg z ksiąg bankowych nr [...], gdzie wskazała, że na dzień jego wystawienia zobowiązania pieniężne E. J. wynosiły w sumie 30 369,43 zł, w tym: należność główna w kwocie 8138,26 zł; odsetki umowne za okres od 30 listopada 2005 r. do dnia wystawienia wyciągu w kwocie 2446,24 zł; odsetki karne za okres od 24 września 2008 r. do dnia wystawienia wyciągu w kwocie 18 806,61 zł; koszty, opłaty, prowizje w kwocie 978,32 zł. Ponadto w wyciągu wskazano, że dalsze odsetki, które obciążają dłużnika od dnia następnego po dniu wystawienia wyciągu do dnia spłaty, obliczone będą od kwoty 8138,26 zł według oprocentowania określonego w umowie, wynoszącego 59,75% w stosunku rocznym.

Mając na uwadze tak ustalony stan faktyczny, Sąd Rejonowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie w całości.

Sąd uznał, że żądanie pozwu było prawidłowo sformułowane (gdyż zawierało wymagane przez art. 126 k.p.c. i art. 187 k.p.c. obligatoryjne elementy) oraz spełniało cechę z art. 498 § 1 k.p.c., bo powód dochodził roszczenia pieniężnego. Jednocześnie Sąd stwierdził, że nie zachodziła żadna przesłanka negatywna z art. 499 k.p.c.

W zakresie odsetek orzeczono zgodnie z obowiązującym w dacie zawarcia umowy oraz wydania nakazu zapłaty art. 481 k.c., w myśl którego, jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi (§ 1). Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należą się odsetki ustawowe. Jednakże, gdy wierzytelność jest oprocentowana według stopy wyższej niż stopa ustawowa, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej wyższej stopy (§ 2). W razie zwłoki dłużnika wierzyciel może nadto żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych (§ 3). Natomiast w myśl obowiązującego w dacie zawarcia umowy art. 359 § 2 k.p.c., jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się odsetki ustawowe.

Sąd Rejonowy wskazał, że w § 3 ust. 4 zawartej między stronami umowy zawarto zastrzeżenie, iż „za okres opóźnienia w spłacie raty lub jej części, Bank nalicza odsetki od zadłużenia przeterminowanego według stopy 59,75%”.

Sąd Rejonowy zauważył przy tym, że ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw zmieniono treść art. 359 k.c. w ten sposób, że po § 2 dodano § 2¹⁻²³ w brzmieniu: „§ 2¹. Maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne). § 2². Jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne. § 2³. Postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego, takim przypadku stosuje się przepisy ustawy.”. Jednak, zgodnie z art. 5 tejże ustawy przepisy te stosuje się do czynności prawnych dokonywanych po jej wejściu w życie, zaś w myśl art. 6 ustawa weszła w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia, tj. 20 lutego 2006 r. Z tej przyczyny Sąd Rejonowy uznał za zasadne żądanie zasądzenia na rzecz powoda odsetek od zadłużenia przeterminowanego w wysokości 59,75%.

Wobec niewniesienia sprzeciwu przez pozwanego E. J., nakaz zapłaty uprawomocnił się. Postanowieniem z 29 grudnia 2011 r., I Nc 692/11, Sąd

Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie stwierdził jego wykonalność, nadając mu klauzulę wykonalności.

W związku z przelewem wierzytelności objętej prawomocnym nakazem zapłaty, Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie postanowieniem z 14 grudnia 2017 r., VIII Co 6348/17, nadał klauzulę wykonalności na rzecz [...] Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego w W. – jako następcy prawnego Bank Spółki Akcyjnej z siedzibą w W..

Na skutek wystąpienia przez E. J. z pozwem o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, wydanego przez Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie 16 listopada 2011 r., I Nc 692/11, Sąd Rejonowy dla Wrocławia – Krzyków we Wrocławiu wyrokiem z 19 stycznia 2021 r., II C 1116/19, pozbawił przedmiotowy nakaz zapłaty wykonalności w części, tj. w zakresie obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie w wysokości przekraczającej maksymalne odsetki za opóźnienie od 1 stycznia 2016 r.

Skargę nadzwyczajną od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie 16 listopada 2011 r., I Nc 692/11, wniósł, na podstawie art. 89 § 1 w zw. z art. 115 § 1 i 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, powołując się na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Prokurator Generalny (dalej: „skarżący”) – zaskarżając go w całości.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 ustawy o Sądzie Najwyższym Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie w sposób rażący:

1. prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. – poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa kredytu gotówkowego nr [...] z 30 listopada 2005 r., zawarta pomiędzy E. J. a Bank1 Spółką Akcyjną z siedzibą w W., w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty, w przypadku zwłoki ze zwrotem kwoty pożyczki w kwocie 8138,26 zł, odsetek umownych w wysokości 59,75% w stosunku rocznym od 24 września 2008 r., jest w całości ważna jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel, z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter „lichwiarski”, są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami

współzycia społecznego, i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 i 3 k.c. jako sprzeczna z ustawą;

2. prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania) w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. – poprzez ich niewłaściwe zastosowanie, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym nakazującego, aby E. J. w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłacił powodowi Bank Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 30 369,43 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 59,75% w skali roku od kwoty 8138,26 zł od 30 sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty oraz kosztami postępowania w kwocie 2796,75 zł, podczas gdy już z treści pozwu, a nadto z dołączonej do niego umowy w sposób oczywisty wynika, że roszczenie skierowane wobec E. J. w zakresie żądania odsetek we wskazanej wysokości było oczywiście bezzasadne, albowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1 i 3 k.c. jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c., a w konsekwencji nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł zostać wydany.

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny wskazał, że choć w czasie zawierania umowy, tj. 30 listopada 2005 r., nie obowiązywały przepisy ograniczające maksymalną stopę odsetkową, a art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw nakazywał stosować nowe przepisy do czynności prawnych dokonanych po wejściu w życie nowelizacji, to treść nowego art. 359 § 2¹ k.c. może stanowić przesłankę dokonywanej w toku procesu oceny, czy konkretne odsetki umowne mieściły się w dozwolonej stronom swobodzie kształtowania treści stosunku prawnego, czy też nie. W ocenie skarżącego wprowadzona w 2006 r. górna granica wysokości odsetek powinna stanowić wskazówkę dla oceny, czy poziom odsetek ustalonych w okresie przed wejściem w życie przepisów o odsetkach maksymalnych mieści się w granicach dozwolonej swobody umów. W takim przypadku art. 359 § 2¹ k.c., choć nie znajduje wprost zastosowania, wyznacza jednak kierunek oceny postanowień umowy z punktu widzenia zasad współzycia społecznego.

Mając na uwadze powyższe, skarżący, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu Lublin – Zachód w Lublinie do

ponownego rozpoznania, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W odpowiedzi na skargę [...] Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty wniosł o odrzucenie skargi nadzwyczajnej, ewentualnie – o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1904; dalej: „u.SN”) Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1. orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
  2. orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
  3. zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Stosownie do art. 115 § 1 u.SN w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. Przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się.

Artykuł 115 § 1a u.SN stanowi, że skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisu art. 89 § 2 nie stosuje się.

Nie ulega wątpliwości, że skarżący – Prokurator Generalny – jest legitymowany do wniesienia skargi nadzwyczajnej w przedmiotowej sprawie zgodnie z art. 115 § 1a u.SN. Podobnie, brak jest wątpliwości co do tego, że zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, wydany przez Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie 16 listopada 2011 r., I Nc 692/11, jest prawomocny. Jednocześnie zachowany został przewidziany w art. 115 § 1 u.SN termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Przepis ten, z mocy art. 95 pkt 1 u.SN, stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Jednocześnie w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 u.SN.

Stosownie do art. 91 § 1 zd. 1 u.SN w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie.

W pierwszej kolejności wyjaśnienia wymaga, w jakich okolicznościach zapadł zaskarżony w niniejszej sprawie nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Zgodnie z art. 481 § 2 zd. 1 k.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy), jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należą się odsetki ustawowe. Sformułowanie „jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona” wskazuje na dyspozytywny charakter tego przepisu i dopuszczalność umownego ustalenia wysokości odsetek za opóźnienie przez strony. W dacie zawarcia analizowanej w niniejszej sprawie umowy art. 481 k.c. nie

określał maksymalnej wysokości odsetek umownych za opóźnienie. Próg taki został wprowadzony dopiero 1 stycznia 2016 r. – wobec wejścia w życie art. 481 § 2¹ k.c., dodanego mocą ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1830). Zgodnie z tym przepisem maksymalna wysokość odsetek za opóźnienie nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie (odsetki maksymalne za opóźnienie).

Uprzednio, mocą art. 1 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2005, nr 157, poz. 1316) wprowadzone zostały przepisy art. 359 § 2¹, 2² i 2³ k.c., regulujące maksymalną wysokość odsetek ustawowych. Stosownie do art. 5 powołanej ustawy jej przepisy stosuje się do czynności prawnych dokonanych po jej wejściu w życie – co, zgodnie z art. 6 ustawy, nastąpiło 20 lutego 2006 r.

Bezspornym jest, że umowa, z której powód wywodził roszczenie dochodzone w niniejszej sprawie, została zawarta 30 listopada 2005 r., a zatem przed wejściem w życie ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw oraz ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw.

Jednoznaczne brzmienie przepisu intertemporalnego tego ostatniego aktu normatywnego – cytowanego powyżej art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw – uniemożliwia zastosowanie w niniejszej sprawie art. 359 § 2¹, 2² i 2³ k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 31 maja 2022 r., I NSNc 382/21). Przepis przejściowy przyjmuje szczegółowe i klarowne kryterium zastosowania ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw – kryterium tym jest dokonanie czynności prawnej po jej wejściu w życie. Z kolei art. 57 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw stanowi o jej wejściu w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. W konsekwencji należy stwierdzić, że w dacie zawarcia analizowanej w niniejszej sprawie umowy nie

obowiązywały przepisy, które wyznaczałyby pułap wysokości dopuszczalnych odsetek ustalanych umownie. Dotyczyło to zarówno odsetek wynikających z czynności prawnej (art. 359 k.c.), jak i odsetek za opóźnienie (art. 481 k.c.), o ile strony zdecydowałyby się określić je umownie.

Mając to na uwadze, skarżący domagał się zbadania, w ramach pierwszego zarzutu skargi nadzwyczajnej, czy zastrzeżone w umowie odsetki od zadłużenia przeterminowanego za okres opóźnienia mieściły się w dozwolonej swobodzie kształtowania treści stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.), czy też nie – wskazując, że wprowadzona w 2006 r. górna granica wysokości odsetek może stanowić wskazówkę dla oceny, czy poziom odsetek ustalonych w okresie przed wejściem w życie przepisów o odsetkach maksymalnych mieści się w granicach dozwolonej swobody umów. W tym kontekście Prokurator Generalny zaznaczył, że art. 359 § 2¹ k.c., choć nie znajduje zastosowania wprost, to jednak wyznacza kierunek oceny postanowień umowy z punktu widzenia zasad współżycia społecznego.

Zgodnie z art. 353¹ k.c. strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Artykuł 58 § 1 k.c. stanowi, że czynność prawna sprzeczna z ustawą lub mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy. Wedle art. 58 § 2 k.c. nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Stosownie do art. 58 § 3 k.c., jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana.

Należy zgodzić się ze stanowiskiem skarżącego, że art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 k.c. może stanowić wzorzec kontroli postanowienia umownego zastrzegającego odsetki w nadmiernej wysokości, przekraczającej poziom później ustalony przepisami o odsetkach maksymalnych. W analizowanym przypadku art. 359 § 2¹ k.c., choć nie może być stosowany do czynności prawnej – umowy pożyczki – ze

względu na kategoryczne brzmienie art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw, to jednak może stanowić przesłankę oceny, czy zastrzeżone w tej umowie odsetki mieściły się w dozwolonej stronom swobodzie kształtowania treści stosunku prawnego, czy też nie (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 listopada 2005 r., V CK 162/05; z 6 grudnia 2007 r., IV CSK 320/07). W orzecznictwie Sądu Najwyższego, ukształtowanym już na bazie instytucji skargi nadzwyczajnej, przyjmuje się, że umowa zastrzegająca nadmiernie wygórowane odsetki, o ile zawarta została przed 20 lutego 2006 r., jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego jest częściowo nieważna na podstawie art. 58 § 2 i 3 k.c. w zw. art. 353¹ k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19).

Zastrzeżone w § 3 ust. 4 umowy pożyczki odsetki od zadłużenia przeterminowanego za okres opóźnienia w spłacie raty lub jej części Bank – naliczane według stopy 59,75% w stosunku rocznym – należy uznać za nadmiernie wygórowane. Taki wniosek wypływa nie tylko z porównania kwot zobowiązania głównego i zobowiązania powstałego na skutek naliczenia odsetek za opóźnienie, ale także z okoliczności, że wysokość stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, obowiązująca w dacie zawarcia umowy pożyczki (od 1 września 2005 r.), sięgała 6% – a zatem wynik działania z art. 359 § 2¹ k.c., określającego wysokość odsetek maksymalnych oraz stanowiącego w niniejszym postępowaniu wzorzec kontroli, wynosił 24%. Porównanie tych wartości (59,75% vs. 24%), przy uwzględnieniu niedługiego odstępu czasu między datą zawarcia umowy pożyczki (30 listopada 2005 r.) a pierwszym dniem obowiązywania limitu wynikającego z art. 359 § 2¹ k.c., również nakazuje przyjąć, że odsetki zastrzeżone w § 3 ust. 4 analizowanej umowy pożyczki miały charakter nieproporcjonalny zarówno do wartości podstawowego zobowiązania pożyczkobiorcy, jak i poziomu ryzyka, jakie wiązało się dla pożyczkodawcy z zawarciem przedmiotowej umowy. Należy bowiem pamiętać, że wysokość odsetek winna być wiązana z ekwiwalentnością wynagrodzenia pożyczkodawcy, stanowić zabezpieczenie wymuszenia terminowości spłaty zadłużenia, a nie niemożliwe do wykonania dla pożyczkobiorcy zobowiązanie do zapłaty. Odsetki, jako dochód od kapitału, powinny refundować wierzycielowi spadek wartości pieniądza i dawać dochód, jaki

wynikałby z przeciętnej lokaty lub inwestycji pieniężnej w okresie, w którym korzysta się z pieniędzy, nawet po terminie ich zwrotu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00). Nie powinny natomiast dawać zysków nadmiernych, niemożliwych w normalnym obrocie do osiągnięcia, zwłaszcza jeśli stanowi to wykorzystanie sytuacji finansowej dłużnika otrzymującego pożyczkę. W takim przypadku korzystanie przez właściciela pieniędzy, jako dysponenta określonej wartości ekonomicznej, z nadmiernego oprocentowania jest sprzeczne z zasadami uczciwości, uczciwego zarobku, rzetelności strony stosunku umownego i tych wartości, które kierują uczciwym społeczeństwem w potocznym rozumieniu tych określeń – kojarząc się z lichwą, a więc z zachowaniem pożyczkodawcy zawsze uważanym za naganne moralnie i bardzo negatywnie oceniane (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 27 maja 2010 r., III CSK 230/09).

W skardze nadzwyczajnej, obok naruszenia zasad współżycia społecznego, wskazano także na sprzeczność postanowienia umownego regulującego wysokość odsetek od zadłużenia przeterminowanego (§ 3 pkt 4 umowy pożyczki) z celem i naturą umowy pożyczki. Rację ma skarżący, podnosząc, że także w tym zakresie doszło do przekroczenia zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.) – jak wskazano bowiem powyżej, zastrzeżone w umowie pożyczki odsetki powinny stanowić rodzaj ekwiwalentnego wynagrodzenia należnego pożyczkodawcy w zamian za korzystanie z jego kapitału przez pożyczkobiorcę, a nie sposób na osiągnięcie nieuprawnionego zysku. Przeciwnie zastrzeżenia umowne, pod pozorem odsetek umożliwiające pożyczkodawcy osiągnięcie wygórowanego dochodu, niemożliwego do osiągnięcia w normalnym obrocie gospodarczym, należy uznać za sprzeczne z naturą umowy pożyczki, która nawet gdy jest odpłatna (co nie należy do elementów przedmiotowo istotnych tej umowy) nie powinna prowadzić do nadmiernego obciążenia pożyczkobiorcy, nieproporcjonalnego w stosunku do świadczenia pożyczkodawcy i nieuzasadnionego ryzykiem gospodarczym związanym z udzieleniem pożyczki.

Przekroczenie wskazanych ograniczeń swobody umów w postaci zasad współżycia społecznego i natury stosunku prawnego czyni zasadnym zarzut naruszenia art. 353¹ k.c. Przepis ten nie zawiera samodzielnej sankcji, ale jego

naruszenie – stanowiące naruszenie któregokolwiek z wymienionych w nim kryteriów swobody kontraktowej – uruchamia sankcję nieważności przewidzianą w art. 58 k.c.

Zaskarżonemu nakazowi zapłaty w postępowaniu upominawczym zarzucono także rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania) w zw. z art. 498 § 2 k.p.c.

Artykuł 499 pkt 1 k.p.c. – w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia – przewidywał, że nakaz zapłaty nie może być wydany, jeżeli według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

Należy mieć przy tym na uwadze, że orzekając nakazem zapłaty sąd uwzględnia powództwo i zasądza dochodzone roszczenie w całości. Wydanie nakazu zapłaty jest zatem możliwe tylko w razie stwierdzenia zasadności całego dochodzonego roszczenia. W przypadku, gdy dochodzone roszczenie okaże się częściowo niezasadne, np. jako częściowo sprzeczne z obowiązującymi przepisami prawa (w analizowanym przypadku z art. 353¹ k.c.) brak jest możliwości wydania nakazu zapłaty tylko w stosunku do części roszczenia i oddalenia powództwa w pozostałym zakresie. W takiej sytuacji zachodzi konieczność skierowania sprawy do postępowania zwykłego i wyznaczenia rozprawy (art. 498 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty) – i to powinien uczynić Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie.

Tymczasem Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie, wydając zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, poprzez niewłaściwe zastosowanie przepisów prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania orzeczenia), naruszył zasadę zaufania obywatela do państwa, wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP. Zasada ta wyraża się bowiem także w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy władzy publicznej prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP są one zobowiązane do działania na podstawie i w granicach prawa.

Jednocześnie uwzględnienie żądania tak wygórowanych odsetek od zadłużenia przeterminowanego – w wysokości 59,75% w stosunku rocznym – jest sprzeczne z poczuciem sprawiedliwości, sankcjonując praktykę naruszającą

swobodę kontraktowania (art. 353¹ k.c.) oraz równowagę kontraktową stron. Wspomniana już zasada zaufania obywateli do państwa, wywodzona z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP), wiąże się także z bezpieczeństwem prawnym jednostki. W tym aspekcie nakazuje ona takie stosowanie prawa, „by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań, oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny” (wyrok TK z 7 lutego 2001 r., K 27/00).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, dążąc do zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, na podstawie art. 91 § 1 zd. 1 u.SN uchylił zaskarżony nakaz zapłaty i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu Lublin – Zachód w Lublinie do ponownego rozpoznania.

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie powinien dokonać oceny postanowienia umownego regulującego wysokość odsetek za zwłokę (§ 3 ust. 4 umowy) pod kątem jego zgodności z zasadą swobody umów (art. 353¹ k.c.). Sąd Rejonowy powinien mieć przy tym na uwadze, że postanowienia umowne zastrzegające nadmierne odsetki nie stają się nieważne w całości, a jedynie co do nadwyżki (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04). Koniecznym jest zatem zajęcie stanowiska, że postanowienia umowy zastrzegające rażąco wygórowane odsetki są nieważne w takiej części, w jakiej – w ustalonych przez Sąd Rejonowy okolicznościach sprawy – zasady współżycia społecznego oraz właściwość (natura) stosunku prawnego ograniczają zasadę swobody umów, wyrażoną w art. 353¹ k.c. Sąd Rejonowy powinien jednocześnie zważyć, że na skutek wystąpienia przez E. J. z pozwem o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, wydanego przez Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie 16 listopada 2011 r., I Nc 692/11, Sąd Rejonowy dla Wrocławia – Krzyków we Wrocławiu wyrokiem z 19 stycznia 2021 r., II C 1116/19, pozbawił przedmiotowy nakaz zapłaty wykonalności w części, tj. w zakresie obowiązku zapłaty odsetek za

opóźnienie w wysokości przekraczającej maksymalne odsetki za opóźnienie od 1 stycznia 2016 r.

O kosztach postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną orzeczono na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.